

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Olivia Prekali

Den rosa lagboken

Om särbehandling vid lagföring av kvinnor i
organiserad brottslighet

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: HT22

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Metod	6
1.5 Material	7
1.6 Forskningsläge	7
1.7 Disposition	8
2 PERSPEKTIV PÅ GENUS OCH KÖN I BROTT	9
2.1 Det feministiska socialkonstruktiva perspektivet.....	9
2.2 Maskulinitetsforskning	9
2.3 Kvinnors brottslighet	10
2.4 Perspektiv på kvinnliga tilltalade.....	11
3 BESTÄMMANDE AV STRAFFVÄRDE OCH PÅFÖLJD	12
3.1 Straffvärde	12
3.1.1 Det objektiva kriteriet	12
3.1.2 Det subjektiva rekvisitet.....	13
3.2 Brottsexterna omständigheter	14
3.2.1 Försvårande omständigheter	14
3.2.2 Förmildrande omständigheter	14
3.3 Straffmätning.....	15
3.3.1 Återfall i brottslighet	15
3.3.2 Billighetsskäl.....	15
3.4 Påföljdsval	16
4 DOMSTOLSAVGÖRANDE.....	18

4.1	Dom mot kvinnliga narkotikakurier	18
4.2	Dom om narkotikasmuggling avseende bedömning av uppsåt	19
4.3	Dom om narkotikabrott avseende de tilltalades roller	20
4.4	Dom om narkotikasmuggling avseende bedömning av passivitet	22
4.5	Dom om vapen- och narkotikabrott avseende familjens medverkan ...	23
4.6	Dom mot Vårbynätverket	25
4.6.1	Dom om förvaring av vapen	25
4.6.2	Dom om förvaring av narkotika	25
4.6.3	Dom om alternativt tillvägagångssätt	26
5	ANALYS	27
	KÄLLFÖRTECKNING	30
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	33

Summary

The organized crime in Sweden has radically increased over the past years. There have been debates and proposals on how to bring order to the increased crime and unrest in society. An idea that has long influenced society and criminal law is that women do not commit crimes to the same extent as men. Nor do they participate in criminal networks. There is truth to it, but statistics also suggest that women's criminal activity in criminal networks are increasing. Women are participating in serious variations of crime such as drugs and weapons. They appear more and more often in preliminary investigations, but the results are not reflected in prosecution decisions.

There are norms and notions for how men and women behave or should behave. Thoughts about gender and sex characterize what is referred to as normal or deviant behavior. Research confirms that masculinity applies as the norm for crime and that violence is associated with masculine characteristics. Men are described as active and strong, while women are described as passive and weak. If one views the genders through this perspective, there is a risk that they will not be judged on the same premises.

The purpose of the essay is to investigate which notions about female perpetrators can be deduced from court rulings and what effects this has had on the determination of punishment. In the analysis, it is presented that the judiciary is not isolated from notions of gender and sex, but that they fall into the same trap as the rest of society. Preconceived notions shape the mind unconsciously and the consequences are that women are undervalued because of the attributes attributed to them. There is a phenomenon known as the “pink law book” in the Swedish judiciary which leads to men and women being judged in different ways in criminal proceedings.

Sammanfattning

Den organiserade brottsligheten i Sverige har radikalt ökat de senaste åren. Det förekommer debatter och förslag på hur man bäst ska få ordning på den ökade kriminaliteten och oron i samhället som har vuxit sig alltjämt starkare. En tanke som länge präglat straffrätten är att kvinnor inte begår brott i samma utsträckning som män. Huvudsakligen stämmer det, men statistiken talar för att kvinnors brottsliga aktivitet i kriminella nätverk ökar och blir alltjämt av mer allvarlig karaktär. De förekommer allt oftare i förundersökningar, men resultatet återspeglas inte i lagföringen.

I uppsatsen presenteras att det finns normer för hur män och kvinnor är eller hur de borde vara. Tankar om genus och kön karaktäriserar vad som benämns som normalt eller avvikande beteende. Forskning bekräftar att maskulinitet gäller som norm för brott och att våld är förknippat med maskulina egenskaper. Män beskrivs som aktiva och starka, medan kvinnor beskrivs som passiva och svaga. Om man betraktar könen genom detta perspektiv döms man inte på samma premisser.

Uppsatsens syfte är, mot bakgrund av det ovan anförda, att utreda vilka föreställningar om kvinnliga förövare som kan utläsas ur avgöranden från domstolar och vad det har för effekter på påföljdsbestämningen. I analysen presenteras att rättsväsendet inte är isolerat från föreställningar om genus och kön, utan att de faller i samma fälla som resterande av samhället. Förutfattade meningar präglar sinnet omedvetet och konsekvenserna av det blir att kvinnor underskattas på grund av de egenskaper som tillskrivs dem. Den rosa lagboken existerar och utgör ett verkligt problem som resulterar i att män och kvinnor inte döms på samma premisser.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
Brå	Brottsförebyggandet rådet
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för det mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I TV4:s dokumentär ”Gängkrigen och kvinnorna” ställdes frågan om kvinnors roll i kriminella nätverk på sin spets. En inblick gavs i ett parallellt samhälle som existerat bortom myndigheternas kontroll, i en verklighet där kvinnor är aktivt kriminella och en del av den organiserade brottsligheten. Dokumentären fångade upp problematiken kring att kvinnor inte syns, eller är ett osynligt redskap i den organiserade brottsligheten. I dokumentären lyftes ”den rosa lagboken” fram, vilket är ett begrepp som antyder att såväl myndigheter som rättsväsendet gör skillnad på män och kvinnor med anspelning på kön.¹

Aftonbladet presenterade nyligen en granskning om hur kriminella nätverk använder sig av kvinnor. De betraktas som ”gröna gummor” vilket innebär att kvinnorna utåt sett lever ett ordnat liv med körkort, arbete och bostad. Med anledning av den laglydiga fasaden upptäcks de inte av myndigheter och kan vara nätverken behjälpliga. I Aftonbladets kartläggning av nätverkskriminella i Stockholm presenterades 11 kvinnor vid en omfattning av 1077 personer. Däremot förekommer kvinnor i ett stort antal förundersökningar kring organiserad brottslighet. Aftonbladets utredning ställde sig bakom påståendet om en rosa lagbok. Kvinnor förmodas vara offer eller skrivs av som nära anhöriga utan att utreda förhållandet till det kriminella nätverk som de befattar sig med.²

I en förstudie gällande kvinnors roll i gängkriminalitet av Nationella Operativa Avdelning i Stockholm lyftes en ökad närvaro av unga flickor och kvinnor fram som aktiva aktörer vid grova brott. Det konstaterades att de kunde dra fördel av sitt kön och inte beaktades i samma utsträckning som pojkar samt män vid ingripande från Polismyndigheten. Rapporten bekräftade en särbehandling på grund av kön eftersom flickor och kvinnor anses som

¹ Faraj, Gängkrigen och kvinnorna.

² Hjertén m.fl., ”Kvinnorna jobbar för gängen – bakom en laglydig fasad”.

oskyldiga eller att de befunnit sig vid fel plats och/eller fel tid.³ I en granskning av Göteborgs-Posten tillfrågades lokalpolisområden i Stockholm, Göteborg och Malmö om kvinnors ökade kriminalitet i nätverk. Av 24 tillfrågade områden angav 13 områden en ökad kvinnlig aktivitet. 17 områden bekräftade att mörkertalet kring kvinnors delaktighet i kriminella nätverk är stort.⁴ Med anledning av indikationerna på att kvinnor särbehandlas på grund av sitt kön, finns det ett väsentligt intresse av att undersöka existensen av den rosa lagboken.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att utreda vilka föreställningar det finns om kvinnliga förövare i domstolarna utifrån påståendet kring den rosa lagboken. Vidare är syftet att belysa eventuella skillnader på gärningspersoner med anspelning på kön och vad det kan få för effekter i lagföringsprocessen. Uppsatsens syfte förverkligas genom besvarandet av följande frågeställningen:

- Vilka föreställningar om kvinnliga förövare kan utläsas ur aktuella avgöranden från domstolar och vad får det för effekter på påföljdsbestämningen?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas till kvinnor som begått brott som en del av organiserad brottslighet. Genom denna avgränsning kan en jämförelse ske med män som begått brott i organiserad brottslighet för lika fall ska behandlas lika. Uppsatsen fokuserar främst på aktuella brottstyper för kriminella nätverk såsom narkotikabrott, narkotikasmuggling, vapenbrott samt brott mot lagen mot brandfarliga och explosiva varor. Det är utvalt med anledning dess avsaknad av fysiska egenskapers avgörande, vilket bidrar till en adekvans. Till skillnad från andra våldsbrott såsom mord eller misshandel där skillnader kan förekomma mellan män och kvinnor. Vidare kommer reglerna kring påföljdsbestämning inte tas upp i dess helhet på grund av bristande utrymme

³ NOA A171.249/2015, s. 3.

⁴ Botsjö, "Polisen startar kartläggning av kvinnorna i gängen".

och avsaknad av relevans. Uppsatsen kommer avgränsas till att endast ta hänsyn till domar som vunnit laga kraft. De domar som presenteras i uppsatsen har prövats i en rättegång. Syftet är att det ska ge en konkret återspeglning av verkligheten för att kunna utreda uppsatsens frågeställning.

1.4 Metod

För att besvara uppsatsens frågeställning används den rättssociologiska metoden. Metoden handlar om relationen mellan rätt och samhälle, vilket tar sin grund i att utreda hur olika förhållanden i samhället kommer att påverka såväl lagstiftande, dömande och verkställande makt. Rättssociologin är ett normkritiskt verktyg för att utreda hur samhällsförhållanden påverkar rättsregler och rättsliga avgöranden. Valet av den rättssociologiska metoden medför en möjlighet att problematisera och analysera avgöranden eftersom metoden har sin utgångspunkt i den empiriska undersökningen.⁵

Rättssociologi är en del av empirisk metod med anledning av att metoden går utanför de traditionella rättskällorna och bygger på teoretiska antaganden förenat med systematiska studier av samhällets funktioner. Den empiriska metoden fokuserar på olika tillvägagångssätt för att återspegla verkligheten. Inom ramen för uppsatsen kommer utgångspunkten i metoden vara analyser av teorier och rättspraxis.⁶ Uppsatsens frågeställning tar sikte på att utmana de föreställningar och normer som är aktuella i lagföringsprocessen. Uppsatsen präglas av genusteorier med kritisk karaktär för att utreda frågeställningen. Statistik från Brå kommer att presenteras för att kontextualisera uppsatsen. Uppsatsen avser att gå bortom den gällande rätten och i stället utreda vad det är för normer samt teorier som påverkar hur den gällande rätten tillämpas vid straffmätning och påföljdsbestämning.

⁵ Hydén m.fl., s. 209–240.

⁶ *Ibid.*

1.5 Material

I det andra kapitlet avseende kvinnors brottslighet har den primära källan varit *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: Genusperspektiv inom svensk kriminologi* av Lander, Pettersson och Tiby. Litteraturen har använts för att belysa genusvetenskap som är ett viktigt normkritiskt verktyg för att besvara uppsatsens frågeställning. Annat material som använts i kapitlet är Brå:s rapporter och kriminalstatistik.

I det tredje kapitlet avhandlas det svenska regelverkets bestämmelser avseende straffmätning och påföljd. Den primära källan har varit *Att bestämma påföljd för brott* av Borgeke och Forsgren. Det är en handbok som riktar sig till rättsväsendet för att förstå regleringens uppbyggnad för att kunna bestämma påföljdsbeslut. *Straffrättens påföljdslära* av Jareborg och Zila har använts som ett komplement till den primära källan.

Urvalet av rättspraxis har gjorts med utgångspunkt i dess relevans. Något rättsfall har skett på rekommendation från brottmålsadvokater som reflekterat särskilt kring avgörandets karaktär. Majoriteten av rättspraxis har uppdragats genom sökningar i juridiska databaser med ledord såsom ”kvinnor”, ”organiserad brottslighet” och ”narkotikabrott”. Resultaten som dykt upp har i korthet sorterats som relevant eller icke-relevant beroende på antalet tilltalade och omständigheterna i målet för att finna mål som är jämförbara. Följden är att fallen inte är generaliserbara, men med anledning av frågeställningens komplexitet har en sådan efterforsknings krävts.

1.6 Forskningsläge

Det finns lite forskning kring kvinnor som gärningsmän och ställt i relation till den forskning som är framtagen för brott i allmänhet är kvinnor en kraftigt underrepresenterad grupp. En logisk förklaring till att forskningsläget ter sig på detta vis är att kvinnor generellt sett begår färre brott än män. Majoriteten av det material som existerar utgår från manliga förövare.

Det saknas forskning kring uppsatsens frågeställning huruvida domstolsväsendet påverkas av genusperspektiv och samhällets

normstrukturer. Det ska särskilt betonas att med anledning av att forskningsläget ser ut som det gör, finns ett stort mörkertal på grund av den dolda brottsligheten. Utöver det kan övrig forskning inte anses uttömmande eftersom ämnet endast skrapats på ytan.

1.7 Disposition

Kapitel två inleds med perspektiv på genus och kön för att utreda hur samhället ser på brott och skillnader mellan könen. Vidare lyfts även kvinnors kriminalitet och perspektiv på kvinnliga tilltalade.

I *kapitel tre* avhandlas det svenska regelverket avseende påföljdsbestämning. Kapitlet presenterar reglerna för bedömningen av straffvärdet och vilka möjligheter rätten har vid utövande av den dömande makten.

I *kapitel fyra* presenteras en rättsfallsanalys som avser att belysa hur påföljdssystemet tillämpats i praktiken. Den rättspraxis som lyfts fram skildrar såväl likheter som skillnader från olika avgöranden.

I *femte kapitel* avrundas uppsatsen i en analys av vad som avhandlats i föregående kapitel och avser att besvara uppsatsens frågeställning som anges i avsnitt 1.2.

2 Perspektiv på genus och kön i brott

2.1 Det feministiska socialkonstruktiva perspektivet

Synen på kvinnor har präglats av naturvetenskapen med religiösa inslag och moraliska värderingar. Ur det feministiska socialkonstruktiva perspektivet belyses skillnaden mellan kultur och natur, det vill säga att förväntningar på kvinnor inte återspeglas i den kvinnliga naturen, utan i socialt konstruerade beteenden. Enligt denna teori porträtteras kvinnor som en moralisk varelse djupt präglad av femininitet, vars instinkter är moral och moderskap.⁷ Femininiteten kan påstås utgöra en ram för vad som är normativt och acceptabelt i samhället för att en kvinna ska upprätthålla den förväntade målbilden. Normalitet står i ett motsatsförhållande till avvikelse, och den ena kan inte existera utan den andre. Den kvinnliga naturen eller de socialt konstruerade normer som samhället ställer som krav på kvinnligheten är att kvinnor är mer empatiska och ansvarstagande än män. Dessa egenskaper faller inte inom ramen för att begå brott.⁸

2.2 Maskulinitetsforskning

Det finns ett förhållande mellan genus och våld. Vid den forskning som gjorts förknippas våld med maskulina egenskaper, vilket resulterat i maskulinitetsforskning. Det har framhållits att våldsbrott definieras genom att markera dominans. Konsekvensen blir därmed att våld karaktäriserats på ett sätt som medför en ”maskulinitetsstämpel”. De maskulina egenskaperna beskrivs på följande sätt: överordnad, aktiv, stark och rationell, medan feminina egenskaper beskrivs: underordnad, passiv, svag och irrationell. Om maskulinitet råder som huvudregel medför det per automatik att femininitet

⁷ Lander, s. 37–42.

⁸ Brå:s rapport om kvinnors brottslighet, s. 373–374.

blir undantaget. Om brott och våld karaktäriseras av maskulinitet, medför det att kvinnliga förövare måste uppfylla egenskaperna för att likställas med en manlig förövare.⁹

Det finns en mängd olika sorters maskulinitet eftersom definitionen utgår från olika omständigheter såsom socioekonomisk bakgrund, etnicitet, sexualitet och ålder. Gemensamt karaktärsdrag är kopplingen till våldspotential. Det ska poängteras att det inte medför att alla män lovprisar våld, utan att normen kring maskulinitet förutsätter att kunna ta till våld när situationen kräver det. Att pojkar i ung ålder slåss anses inte anmärkningsvärt, utan kan handla om uppfattningen av rätten att försvara sig. Genom att normalisera ett sådant förhållningssätt vid tidig ålder präglas synen på utvecklingen av våld över tid. Att unga män slåss på krogen kan ses som en konsekvens av detta.¹⁰

2.3 Kvinnors brottslighet

Kvinnors brottslighet är fortsatt mindre i relation till den manliga brottsligheten. Sett till tidsperioden 1975–2007 ökade antalet manliga misstänkta för brott med 17%, medan antalet kvinnliga misstänkta ökade med 138%.¹¹ Enligt Brå:s kriminalstatistik för 2021 motsvarade antalet misstänkta kvinnor 23 % och antalet misstänkta män utgjorde resterande kvot, vilket tyder på en ökning med 11 % under de tio senaste åren.¹² Av de lagföringsbeslut som meddelades vid tingsrätter under 2021 representerade kvinnor 18 %. Brå:s kriminalstatistik redogör för att utvecklingen varit konstant under de tio senaste åren. Statistiken stödjer att det skett en ökning av kvinnors kriminella aktivitet men samtidigt att utvecklingen för lagföring av kvinnor varit konstant under samma tidsperiod.¹³

⁹ Pettersson m.fl., s. 140–142.

¹⁰ Pettersson, s. 266–267.

¹¹ Brå:s rapport om kvinnors brottslighet, s. 385.

¹² Brå:s kriminalstatistik avseende misstänkta personer, s. 13.

¹³ Brå:s kriminalstatistik avseende lagföring, s. 11.

2.4 Perspektiv på kvinnliga tilltalade

I en analys från Brå kring enhetligt dömande i tingsrätterna anfördes det att sannolikheten att män döms till fängelse är större än för kvinnor. Analysen redogjorde för två skäl som grund till bedömningen. Den första faktorn är att kvinnor i större utsträckning har vårdnad om barn och att man vill undvika att ta mödrar från dess barn, vilket kan leda till att en frihetsberövande påföljd undviks i möjligaste mån. Den andra faktorn grundade sig i föreställningar kring kön där män beskrevs som aktiva och drivande aktörer medan kvinnor betraktades som passiva och deltagande. Genom denna gestaltning betraktades skuldfrågan annorlunda eftersom kvinnors deltagande inte framstod som lika moraliskt klandervärt som mäns.¹⁴

I ett experiment från Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet undersöktes hur rättsväsendet bedömde de tilltalade med utgångspunkt i en identisk brottsbeskrivning med variation av gärningspersonernas kön. Resultatet visade att det kan finnas subjektiva grunder till att män döms hårdare än kvinnor. Teorin som presenterades var de normativa föreställningar om kön i samhället även präglar rättsväsendet.¹⁵

Polismyndigheten genomförde en kartläggning av kriminella nätverk i polisregion Stockholm, vilket konstaterade att den förväntade rollen på kvinnor som en stödjande och passiv aktör har förändrats. Kvinnorna beskrevs i stället som aktiva aktörer i planering samt genomförande av såväl narkotika-, vapen- och våldsbrott. Ett tidigare synsätt har varit att kvinnor inte medverkat frivilligt vid brottsutövande. De har även betraktats som inkompetenta samt osjälvständiga, vilket inte stämde överens med resultatet från kartläggningen.¹⁶

¹⁴ Brå:s rapport om enhetligt dömande i tingsrätter, s. 26.

¹⁵ Ahola m.fl., s. 90–98.

¹⁶ Polismyndighetens kartläggning, s. 14.

3 Bestämmande av straffvärde och påföljd

3.1 Straffvärde

I 29 kap. 1 § BrB regleras brottets straffvärde. Straffvärdet ska återspegla förhållandet mellan gärningens karaktär och gärningspersonens skuld. Det benämns som de brottsinterna omständigheterna och ska beaktas vid avgörandet av brottsrubricering samt straffmätningen. Bedömningen ska ta sikte på det rättsintresse som kränkts, huruvida gärningen inneburit skada samt gärningspersonens skuld i form av uppsåt eller oaktsamhet. Begreppet delas in i två kriterier, det objektiva och subjektiva kriteriet.¹⁷

3.1.1 Det objektiva kriteriet

Det objektiva kriteriet delas in i två delar.¹⁸ Den första delen är det abstrakta straffvärdet som tar sikte på vad lagstiftaren har för syn avseende klandervärdhet på brottet i dess allmänhet och i relation till andra brott. Den andra delen är det konkreta straffvärdet som uttrycker hur klandervärdt det begångna brottet är. Utgångspunkten är vad som går att utläsa från brottets straffskala.¹⁹ Straffskalan anges i bestämmelsen för varje brott och föreskriver en särskild påföljd samt för vilken tid det ska gälla. Bestämmelsen utgår ifrån proportionalitetsprincipen som förutsätter ett proportionerligt förhållande mellan föreskrivet straff för brottet och straffvärdet för den konkreta gärningen. Huvudregeln är att straffvärdet ska spegla brottets svårighetsgrad, vilket innebär att ett brott med hög svårighetsgrad ska ha ett högt straffvärde.²⁰ I förarbetet till lagrummet anges att lika svåra brott ska ges lika stränga straff samt att svårare brott ska straffas strängare än lindrigare brott,

¹⁷ Jareborg och Zila, s. 112.

¹⁸ Borgeke och Forsgren, s. 170.

¹⁹ Jareborg och Zila, s. 106.

²⁰ Borgeke och Forsgren, s. 170 och 187–192.

vilket ger uttryck för principen om ekvivalens.²¹ Det kan ske en gradindelning för att kategorisera ett brotts klandervärde.²²

Avgörande för hur ett brott ska kategoriseras kan vara föreskrivet i lagtexten och om de nämnda omständigheterna i fallet uppfyller dessa, ska brottets kategoriseras på det sättet. I vissa fall när det inte konkretiserats blir den avgörande vägledningen att se till brottets farlighet eller skuld. Brottets farlighet dominerar skuldfrågan och är centralt att utgå ifrån, eftersom skuldfrågan inträder i ett senare skede.²³

3.1.2 Det subjektiva rekvisitet

I 29 kap. 1 § 2 st. BrB föreskrivs att vid bedömning av straffvärdet ska det beaktas vad gärningspersonen insett eller borde insett avseende den skada, farlighet eller kränkning som handlingen utgjort samt dess avsikt eller motiv. Det betyder att brottsrekvisiten måste täckas av det allmänna skuldkravet, vilket grundar sig i uppsåt eller oaktsamhet. Vad som tillmäts betydelse i straffvärdet är vilken typ av personligt ansvar som brottet karaktäriserats av. För det subjektiva rekvisitet gäller även proportionalitetsprincipen, vilket innefattar att om en gärningsperson agerat med avsiktssuppsåt till skillnad från likgiltighetsuppsåt, ska det förstnämnda ha ett högre straffvärde medan det sistnämnda ska motsvara ett lägre straffvärde.²⁴ Likt gradindelning för hur ett brott ska rubriceras, finns det en gradindelning för uppsåt och oaktsamhet. Täckningsprincipen kräver att gärningspersonens uppsåt eller oaktsamhet ska täcka den rättsstridiga handlingen.²⁵

²¹ Prop. 1987/88:120, s. 78.

²² Jareborg och Zila, s. 109.

²³ *Ibid*, s. 110.

²⁴ Borgeke och Forsgren, s. 171.

²⁵ Asp, Ulväng och Jareborg, s. 299–300.

3.2 Brottsexterna omständigheter

3.2.1 Försvårande omständigheter

I 29 kap. 2 § BrB sker en uppräknning av omständigheter som särskilt ska beaktas och anses försvårande vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp. Förutom gärningens uppfyllande av brottsrekvisitet i sig, har gärningen en starkare svårighetsgrad för det fall att den uppfyller uppräknad omständighet som talar för skärpning av straffet. Vid bedömningen av straffvärdet speglas gärningens karaktär och vilken skada den har medfört eller hur pass allvarlig faran varit. Utöver det omfattas gärningspersonens skuld genom antingen uppsåt eller oaktsamhet. Försvårande omständigheter är en del av straffvärdets bedömning och tillträder senare.²⁶

Det finns tio omständigheter som anses försvårande och inom ramen för uppsatsen kan särskilt den sjätte punkten som omfattar organiserad brottslighet beaktas. I förarbeten till bestämmelsen klargörs det att brottslighet i organiserad form sker när ett flertal personer samarbetar under en viss tid för att ett brott ska fullbordas. Det ska handla om en viss kontinuitet och brotten ska utgöra ett led i en rad händelser som har ett naturligt samband.²⁷ För att betona allvarligheten av organiserad brottslighet infördes det som en försvårande omständighet. Konsekvensen är att straffvärdet ska verka i en skärpande riktning.²⁸

3.2.2 Förmildrande omständigheter

I 29 kap. 3 § BrB sker en uppräknning av omständigheter som ska särskilt beaktas och anses förmildrande. Till skillnad från de försvårande omständigheterna ska det inte beaktas vid varje särskild brottstyp, utan beaktas i dess allmänhet vid prövning av fallet.²⁹ I det andra stycket anges domstolens möjlighet att vid undantagsfall utdöma ett lindrigare straff än det minimistraffet som är föreskrivet, om det är påkallat med hänsyn till brottets

²⁶ Jareborg och Zila, s. 112.

²⁷ Prop. 2009/10:147, s. 43.

²⁸ Jareborg och Zila, s. 116.

²⁹ Borgeke och Forsgren, 231–241.

straffvärde.³⁰ Lagrummet avser att tillämpas för det fall när brottets straffvärde når maxstraffet innan förmildrande omständigheter tillämpas. Vägledning ges i NJA 2010 s. 592 där HD konstaterade att när förmildrande omständigheter föreligger, men inte reducerar straffet med anledning av gärningens höga svårighetsgrad, finns det skäl att tillämpa lagrummet för att undvika att övervärdet dominerar straffvärdet.³¹

3.3 Straffmätning

3.3.1 Återfall i brottslighet

Straffmätning ska skiljas från begreppet straffvärde eftersom det gör en bedömning av straffet för det enskilda fallet med hänsyn till straffvärdet och andra omständigheter. I 29 kap. 4 § BrB anges att vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde ta hänsyn till återfall i brottslighet i skärpande riktning om det inte beaktas vid påföljdsvalet eller i tillräcklig utsträckning genom förverkande av villkorligt medgiven frihet. Med återfall i brottslighet avses endast de brott som den tilltalade tidigare lagförts för. Bestämmelsen grundar sig att det finns en möjlighet att väga in omfattningen av den tidigare brottsligheten, likheter i brottens art eller dess allvarlighet. Lagrummet tillämpas sällan och främst vid böter som påföljdsval.³²

3.3.2 Billighetsskäl

I 29 kap. 5 § BrB anges särskilda omständigheter med anknytning till gärningspersonen och handlandet efter brottet som möjliggör en mildare påföljd. Bestämmelsens skyddsintresse är den tilltalades individualprevention, när det kan finnas skäl att frångå straffvärdet för det fall att omständigheter till den tilltalades fördel förekommer. Bestämmelsen möjliggör även påföljdseftergift enligt 29 kap 6 § BrB som innefattar att gärningspersonen fälls för brott men slipper påföljd för det fall att en påföljd framstår som uppenbart oskäligt. Påföljdseftergift meddelas ytterst sällan och

³⁰ Jareborg och Zila, s. 121.

³¹ Borgeke och Forsgren, s. 243.

³² *Ibid.*, s. 244–247.

tillämpas endast vid fall om mindre allvarlig brottslighet. I det andra stycket stadgas rättsens möjlighet att underskrida minimistraflet för brottstypen om det finns särskilda skäl.³³ Lagrummet möjliggör alltså dels strafflindring i förhållande till straffvärdet, dels att underskrida det föreskrivna minimistraflet. I 30 kap. 4 § BrB sker en direkt hänvisning till att rätten ska fästa särskilt avseende vid billighetsskäl vid val av påföljd.³⁴

3.4 Påföljdsval

I 30 kap. BrB stadgas reglerna om val av påföljd. Gemensamt för olika brott i BrB är att endast böter och fängelse anges som straffskala, men är inte uttömmande. I 1 kap. 5 § BrB klargörs att fängelse är ett svårare straff än böter. Vidare förtydligas förhållandet mellan olika påföljder ytterligare i 30 kap. 1 § BrB som anger att fängelse är en svårare påföljd än villkorlig dom och skyddstillsyn. Presumtionen kring bestämmelsen är att fängelse ska dömas ut i sista hand eftersom det är den strängaste påföljden. Det råder en hierarki mellan olika påföljdsval som ska vara proportionerligt till brottet. Det mildaste straffet som kan utdömas är böter och det svåraste straffet är fängelse.³⁵

I 30 kap. 2 § BrB regleras huvudregeln som stadgar att *ett* brott ska ge *en* påföljd. För det fall att det rör sig om flera brott ska rätten döma till en gemensam påföljd för samtliga brott enligt 30 kap. 3 § BrB. I stället för att döma ut flera olika straff för olika brott, sker en sammanvägning av den samlade brottsligheten i en gemensam påföljd. Dock får rätten undantagsvis frångå den sistnämnda regeln om särskilda skäl förutsätter det enligt bestämmelsens andra stycke.³⁶

I 30 kap. 4 § BrB anges att rätten ska fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för lindrigare straff än fängelse, vilket utgör huvudregeln för påföljdsvalet. Bestämmelsen präglas av humanitetsprincipen, vilket är en central funktion i det svenska

³³ Borgeke och Forsgren, s. 262–293.

³⁴ Jareborg och Zila, s. 131–137.

³⁵ *Ibid.*, s. 139.

³⁶ Borgeke och Forsgren, s. 328–338.

straffrättssystemet. Principen innebär att ett ingripande mot den enskilde med straff ska ske med måttlighet och försiktighet samt att frihetsberövande straff i det längsta bör undvikas eller förkortas.³⁷ Principens effekt innebär att rätten ska döma till den lindrigaste tänkbara påföljden, men om det inträder skäl för en strängare påföljd får det väljas. Bestämmelsen tar hänsyn till billighetsskäl som anges i 29 kap. 5 § BrB.³⁸ I förarbetet till bestämmelsen anges att straffvärdet kan motivera att fängelse bör väljas som påföljd, men vid beaktande av billighetsskäl kan det vara lämpligare att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn i stället för ett kort fängelsestraff. Det lämpar sig dock endast vid en avvägning mellan fängelse eller skyddstillsyn och villkorlig dom.³⁹

Det finns särskilda skäl som talar för att fängelse bör väljas som påföljd. I första hand är det brottslighetens straffvärde och framför allt när det rör sig om allvarlig brottslighet. I andra hand är det brottslighetens art som sett till dess brottstyp talar i riktning för att ett kortare fängelsestraff bör utdömas med hänsyn till det skyddsintresse som kränkts samt allmänpreventiva skäl. I tredje hand är det gärningspersonens tidigare brottslighet, vilket anför att tidigare utdömda påföljder inte haft den verkan om gärningspersonen återfallit i brottslighet inom en nära tidsrymd eller av liknande karaktär.⁴⁰

³⁷ SOU 2014:18, s. 33.

³⁸ Borgeke och Forsgren, s. 338–343.

³⁹ Prop. 1987/88:120, s. 99.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 100–102.

4 Domstolsavgöranden

4.1 Dom mot kvinnliga narkotikakurier

Två kvinnor åtalades för grovt narkotikabrott eftersom narkotika och kontanter påträffades i en av kvinnornas bostad. Fingeravtryck från båda gärningskvinnorna påträffades på narkotikan samt resväskan. Det påträffades även en filminspelning i en beslagen telefon som spelade in överlämningen av narkotika mellan kvinnorna. Den första gärningskvinnan anförde att hon mått psykiskt dåligt under en period och inlett en relation med en man som bett henne utföra tjänster. Hon angav att hon trodde att mannen utnyttjat och valt henne eftersom hon kom från ordnade förhållanden, inte var dömd sen tidigare samt att hennes far var polis. Inledningsvis nekade kvinnan tjänsterna, men när det uppstod fara för liv och hälsa mot kvinnan samt hennes familj utförde hon dem. Tjänsterna hade tidigare handlat om pengar och kvinnan trodde att aktuell händelse återigen handlade om det. Kvinnan anförde att hon insåg att det var narkotika i väskan och tänkte kontakta polisen, men hann inte agera med anledning av gripandet samt osäkerheten kring hotbilden mot henne. Den andre gärningskvinnan erkände vetskap kring väskans innehåll bestående av kokain.⁴¹

Tingsrätten anförde att den första kvinnans uppgifter kring att hon befunnit sig i en hotfull situation var vaga och inte klarlagt från vem eller hur hotet ska ha framgått. Tingsrätten bedömde att filminspelningen kring överlämningen av narkotika gav uttryck för en glad och trevlig stämning mellan kvinnorna vilket talade mot de uppgifter som lämnats. De ansåg att uppgifterna om medverkan på grund av hot kunde lämnas utan avseende. Vidare anfördes att bevisningen gav uttryck för att det funnits vetskap kring narkotikan och åtalet ansågs styrkt.⁴²

Tingsrätten ansåg att straffvärdet för kvinnornas handling uppgick till fem år med hänsyn till narkotikans mängd, höga renhetsgrad samt att narkotikan

⁴¹ Stockholms tingsrätt B 12600–22, s. 7–8.

⁴² *Ibid.*, s. 9.

varit avsedd för överlåtelse. Tingsrätten klargjorde att den första kvinnan haft en aktiv och självständig roll i förvaring samt hantering av narkotikan och att hon varit involverad i försäljning av narkotika med kopplingar till ett kriminellt nätverk. Tingsrätten dömde kvinnan till 6 års fängelse för grovt narkotikabrott samt rattfylleri. Tingsrätten dömde den andra kvinnan till 5 år och 6 månader för grovt narkotikabrottet samt narkotikabrott. Tingsrätten anförde att det saknades förmildrande omständigheter eftersom narkotikan hanterats under en betydlig tidsperiod samt att deras roller inte kunde anses som osjälvständiga i förhållande till brottet.⁴³

4.2 Dom om narkotikasmuggling avseende bedömning av uppsåt

En kvinna åtalades för medhjälp till grov narkotikasmuggling samt grovt narkotikabrott i ett omfattande mål. Åklagaren anförde i åtalspunkten avseende medhjälp att kvinnan främjat gärningen genom att tillfälligt förvara cirka 102 kg narkotika i sin mors lägenhet. I åtalspunkten avseende grovt narkotikabrott anförde åklagaren att kvinnan tillsammans och i samförstånd med andra män hanterat samt transporterat en mängd av narkotikan som omfattades av tidigare åtalspunkt. Samtliga inblandade förnekade brott på båda åtalspunkter.⁴⁴

Avseende åtalspunkten kring medhjälp invände kvinnan att hon saknat uppsåt till brott eftersom narkotikan gömtes i möbler som senare förvarades i lägenheten. Tingsrätten frikände kvinnan från åtalspunkten eftersom den tekniska bevisningen inte gav stöd för att hon haft någon särskild anledning att anta att det handlade om narkotikasmuggling. Tingsrätten dömde mannen för grov narkotikasmuggling med anledning av den bevisning som framkommit från krypterade chattar, och anförde vidare att mannen haft ett visst inflytande över planeringen för brottets fullbordan.⁴⁵

⁴³ Stockholms tingsrätt B 12600–22, s. 10–11.

⁴⁴ Solna tingsrätt B 3041–21, s. 22–24.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 48–55.

Tingsrätten frikände kvinnan från grovt narkotikabrott. I domskälen konstaterades att det var utrett att hon objektivt befattat sig med narkotikan och att ett flertal omständigheter var högst besvärande, men att det fanns rimliga tvivel huruvida hon haft insikt om att resväskorna innehöll narkotika. Tingsrätten dömde mannen till 6 års fängelse för grovt narkotikabrott. I domskälen konstaterades att mannen haft en underordnad roll, agerat enligt instruktioner och saknat insikt i verksamheten, men haft likgiltighetsuppsåt. Tingsrätten medgav att mannen i viss mån agerat under press men tog inte hänsyn till det i straffmätningen.⁴⁶

I Svea hovrätt gjordes en annan bedömning av kvinnans skuld. Hovrätten fastställde tingsrättens dom avseende medhjälp till grov narkotikasmuggling. Hovrätten gjorde dock en annan bedömning av kvinnans skuld för det grova narkotikabrottet och ansåg att kvinnans berättelse innehöll mycket besvärande omständigheter. I domskälen anfördes det att kvinnan haft insiktsuppsåt kring narkotikan vid hanteringen i lägenheten och att hon varit införstådd att väskorna som hon senare transporterat innehållit den narkotika som befunnit sig i lägenheten. Hovrätten dömde kvinnan till 4 års fängelse.⁴⁷

4.3 Dom om narkotikabrott avseende de tilltalades roller

Två kvinnor och två män åtalades för grovt narkotikabrott. Åklagaren framförde i en av åtalpunkterna att en av kvinnorna i första hand uppsåtligen tillsammans och i samförstånd med en av männen hanterat, förvarat och transporterat narkotikan. Ansvarsyrkandet i andra hand avsåg medhjälp till grovt narkotikabrott för båda kvinnorna. En av kvinnorna ansågs medverkat genom införskaffning av material som använts som hjälpmedel vid gärningen och bearbetat samt förpackat delar av narkotikan. Den andre kvinnans medhjälp avsåg att kvinnan medverkat genom att hyra ett hotellrum där narkotikan förvarats. I en annan åtalpunkt yrkade åklagaren på ansvar för grovt narkotikabrott då en av kvinnorna tillsammans och i samförstånd med

⁴⁶ Solna tingsrätt B 3041–21, s. 55–69.

⁴⁷ Svea hovrätt B 12915–21, s. 8–11.

en av männen olovligen hanterat en annan mängd narkotika än vid föregående åtalspunkt. Mannen transporterade narkotikan till kvinnans bostad där de tillsammans hanterat och förvarat narkotikan tills dess att kvinnan transporterat vidare en del av narkotikan till ett förråd hyrt i hennes namn.⁴⁸

Den första kvinnan medgav inköp av hjälpmedel och hantering av en viss mängd narkotika, men hävdade att rubriceringen enbart skulle utgöra medhjälp till narkotikabrott av normalgraden. Den andre kvinnan förnekade medhjälp till grovt narkotikabrott eftersom hon saknat kännedom om att narkotikan skulle transporteras och förvaras i hotellrummet. Beträffande den andra åtalspunkten erkände kvinnan viss hantering av narkotikan, men bestred ansvar för brott eftersom hon medverkat genom hot.⁴⁹

I den första åtalspunkten fanns det tillräcklig teknisk bevisning att åtalet var styrkt mot mannen. Tingsrätten ansåg att den första kvinnan medverkat till viss hantering av narkotika men att den tekniska bevisningen inte var tillräcklig för en fällande dom. Inte heller ansåg tingsrätten att införskaffande av hjälpmedel, trots dess besvärande karaktär, var och en för sig eller tillsammans styrkte medhjälp. Kvinnan dömdes till narkotikabrott för hantering av narkotika vid ett annat gärningstillfälle. Tingsrätten frikände den andre kvinnan. Omständigheten att hon bokat hotellrummet där narkotikan påträffades var inte tillräcklig för att konstatera ett uppsåt. Tingsrätten ansåg att utredningen i övrigt var knapphändig, vilket medförde att åtalet inte var styrkt.⁵⁰

I den andra åtalspunkten dömdes mannen och kvinnan med hänsyn till omfattande teknisk bevisning i form av mastuppkopplingar, chattkonversationer samt fingeravtryck på narkotikans förpackning från vardera part. Tingsrätten lämnade kvinnans invändning om medverkan på grund av hot utan avseende eftersom bevisningen inte gav uttryck för en sådan situation.⁵¹

⁴⁸ Attunda tingsrätt B 1059–22, s. 10–11.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 15.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 18–24.

⁵¹ *Ibid.*, s. 25–30.

Den första mannen dömdes till 5 år och 6 månaders fängelse i egenskap av huvudman för brottets fullbordan. Den första kvinnan dömdes till 3 månaders fängelse efter en ”försiktig bedömning” med hänsyn till osäkerheten i mängden narkotika som hanterats samt att kvinnan var ungdom. Den andre mannen dömdes till 3 år och 6 månaders fängelse på flera åtalpunkter med anledning en central roll som utförare. Ingen hänsyn togs till mannens ungdom med anledning av gärningens rubricering. Den andra kvinnan dömdes till 3 års fängelse. Tingsrätten konstaterade att kvinnan haft en underordnad roll, men deltagit i utförande vid flertal tillfällen och haft en viktig roll i förvaringen samt hon varit delaktig under en relativt lång tidsperiod.⁵²

4.4 Dom om narkotikasmuggling avseende bedömning av passivitet

En man och en kvinna åtalades för synnerligen grov narkotikasmuggling. I samband med ankomst till Sverige kontrollerades fordonet som paret färdades i och i ett dolt utrymme i bagaget påträffades 10 kg narkotika.⁵³

Tingsrätten ansåg att det var särskilt försvårande att narkotikan påträffats i en bil som mannen disponerat över tid och enligt ett köpekontrakt ägde. Mannens fingeravtryck påträffades i anslutning till narkotikan. Tingsrätten dömde mannen till 6 års fängelse eftersom hans berättelse motbevisats samt att bevisningen talade med avsevärd styrka för att mannen haft kännedom om narkotikan. Tingsrätten anförde att mannen borde förstått att han agerat inom ramen för organiserad brottslighet av allvarligt slag eftersom narkotikan var förpackat på sätt som avsett flera mellanhänder och typen av narkotika var av allvarlig samt farlig art.⁵⁴

Tingsrätten frikände kvinnan med anledning av att omständigheterna i målet inte uppfyllde beviskravet på att kvinnan haft anledning att misstänka att fordonet transporterade narkotika. Tingsrätten framhävde att oklarheter kring

⁵² Attunda tingsrätt B 1059–22, s. 35–38.

⁵³ Helsingborgs tingsrätt B 6008–16, s. 5.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 12–13 och s. 20.

skälen till resan, och att parterna lämnat olika berättelser. Tingsrätten resonerade att när parter lämnar uppgifter om en medtilltalad ska det bedömas med stor försiktighet, därmed skulle mannens berättelse inte resultera i någon slutsats avseende kvinnans kännedom.⁵⁵

Kvinnan medverkade inte under förundersökningen, vilket tingsrätten förklarade som en möjlighet till en efterhandskonstruktion av hennes berättelse. Dock hade kvinnan en rätt att inte uttala sig enligt art. 6 i EKMR. Tingsrätten hänvisade till NJA 2015 s. 702 där HD förtydligade att den tilltalades tystnad tillmäts betydelse endast i situationer som uppenbarligen kräver en förklaring. Vid huvudförhandlingen lämnade kvinnan en lång berättelse och anförde att anledningen till passiviteten under förundersökningen berodde på bristande kommunikation då hon inte var svensktalande och inte förstod vad som pågick. Tingsrätten ansåg inte att förklaringen var orimlig, och därmed skulle passiviteten under förundersökning inte tillmätas betydelse i skuldfrågan.⁵⁶

4.5 Dom om vapen- och narkotikabrott avseende familjens medverkan

Åtal väcktes mot fyra familjemedlemmar efter att polisen genomfört en husrannsakan i en lägenhet och påträffat vapen, sprängmedel samt narkotika. Vid polisförhör konstaterades det att modern agerat med uppsåt genom att ha försökt undanröja bevisning för att skydda sin son. Modern dömdes inte för grovt vapenbrott eller narkotikabrott eftersom det inte framkommit uppgifter att hon innan husrannsakan haft kännedom eller insikt om vapen och narkotika i lägenheten. Hon dömdes till medhjälp till grovt vapenbrott eftersom hon vid husrannsakan gått in på sonens rum och försökt gömma narkotikan samt vapen. Rätten anförde att modern måste varit medveten om att det fanns en påtaglig risk att det funnits vapen och narkotika i sonens rum.

⁵⁵ Helsingborgs tingsrätt B 6008–16, s. 13–17.

⁵⁶ *Ibid.*

Tingsrätten konstaterade att trots hon har agerat i egenskap av mor var handlandet inte försvarligt eller ursäktligt.⁵⁷

Åtalet mot fastern ogillades. Fasterns fingeravtryck påträffades på ett av vapnen, vilket tingsrätten anförde var en synnerligen besvärande omständighet, men med anledning av bristfällig utredning kring fasterns eventuella vapenhantering, var åtalet inte styrkt. Farmodern dömdes till medhjälp till brott mot lagen och brandfarliga och explosiva varor samt narkotikabrott eftersom hon vid husrannsakan försökte gömma sprängmedel samt narkotika. Tingsrätten ansåg att omständigheterna i målet talade med styrka för att farmodern måste varit medveten om att det handlat om sprängmedel samt narkotika. Rätten bedömde att varken modern eller farmodern agerat tillsammans och i samförstånd med sonen eller annan.⁵⁸

Avseende påföljden för modern ansåg tingsrätten att det förvarats vapen och narkotika i en kriminell miljö, funnits en överhängande risk att polisen inte skulle upptäcka det samt att vapnen skulle användas i brottslig verksamhet medförde att straffvärdet ska bestämmas till 2 års fängelse. Omständigheter som skulle beaktas i förmildrande riktning var att kvinnan agerat i egenskap som mor, försatts i situationen på grund av sin sons handlande samt agerat i ett tillstånd av rädsla och panik under en kort tidsrymd. Modern dömdes till 1 år och 4 månaders fängelse. En likvärdig bedömning gjordes avseende farmodern och hon dömdes till 6 månaders fängelse.⁵⁹ Domen överklagades till Svea hovrätt som fastställde åtalpunkterna, med undantag att modern frikändes från en annan åtalpunkt.⁶⁰

⁵⁷ Södertörns tingsrätts (deldom) B 11907–20, s. 7–12.

⁵⁸ Södertörns tingsrätt (deldom) B 11907–20, s. 12–15.

⁵⁹ *Ibid*, s. 15–17.

⁶⁰ Svea hovrätt B 9407–21, s. 33–34.

4.6 Dom mot Vårbynätverket

4.6.1 Dom om förvaring av vapen

En äldre kvinna, alias ”kärringen”, och tre män åtalades för synnerligen grovt vapenbrott och brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, synnerligen grovt brott. Vid en husrannsakan i kvinnans bostad påträffades en stor mängd vapen, sprängmedel och tillhörigheter. Tingsrätten anförde att den tekniska bevisningen bestående av krypterade chattar samt kvinnans fingeravtryck visade att hon varit medveten och likgiltig inför att vapen förvarats i lägenheten.⁶¹

Kvinnan anförde att hon medverkat till de brottsliga handlingarna på grund av hot och utsatthet. Tingsrätten menade att det inte kunde bortses från att kvinnan varit utsatt men att brottets allvar förutsatte en frihetsberövande påföljd. Kvinnan dömdes för synnerligen grovt vapenbrott och brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, grovt brott, till 3 års fängelse. Männerna dömdes även till längre straff med anledning av flera åtalspunkter.⁶²

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde kvinnan och två av männen till brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, synnerligen grovt brott. Rätten anförde att förvaringen varit fullständigt ansvarslös med hänsyn till dess geografiska placering, mängden handgranater och sprängmedel.⁶³ Tingsrättens dom avseende påföljd fastställdes för samtliga, trots en strängare rubricering av brott.⁶⁴

4.6.2 Dom om förvaring av narkotika

I tingsrätten dömdes en kvinna, alias ”Molly”, till 6 års fängelse för synnerligen grovt narkotikabrott. Tingsrätten anförde att den tekniska bevisningen visade att kvinnan förvarat narkotika åt andra i utbyte mot pengar

⁶¹ Södertörns tingsrätt B 3712–21, s. 75 och s. 147–156.

⁶² *Ibid*, s. 186–327.

⁶³ Svea hovrätt B 9407–21, s. 70–71.

⁶⁴ *Ibid*, s. 105–108.

för hyra och att dispositionsmöjlighet till bostaden saknats utan hennes närvaro. Däremot var det inte styrkt att kvinnan tillsammans och i samförstånd med andra bedrivit organiserat handel med narkotika.⁶⁵

Hovrätten ändrade tingsrättens dom och dömde kvinnan för grovt narkotikabrott till 5 års fängelse. Hovrätten anförde att kvinnan skulle dömas för en mindre mängd narkotika. Hovrätten ansåg att det var tydligt att kvinnan blivit utnyttjad och inte haft annan roll än just förvaring, vilket man tog viss hänsyn till.⁶⁶

4.6.3 Dom om alternativt tillvägagångssätt

Tingsrätten frikände två kvinnor, ”alias Guzzarnas gård”, från grovt vapenbrott och brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, grovt brott. Kvinnorna åtalades för att tillsammans och i samförstånd förvarat vapen och sprängmedel i deras bostad. Tingsrätten anförde att det var väldigt besvärande att förvaring skett i deras bostad och att ingen annan haft tillgång till bostaden. Tingsrätten konstaterade att det var besvärande att kvinnornas fingeravtryck påträffats på en del av godset, men godtog kvinnornas invändning om att någon återanvänt påsar från bostaden som de tidigare befattat sig med. Utredningen i övrigt var inte tillräckligt robust för att styrka gärningsbeskrivningen och det saknades anledning att anta att kvinnorna haft uppsåt. Åtalet ogillades och överklagades inte till hovrätten.⁶⁷

⁶⁵ Södertörns tingsrätt B 3712–21, s. 31 och s. 255–256.

⁶⁶ Svea hovrätt B 9407–21, s. 14 och s. 96.

⁶⁷ Södertörns tingsrätt B 3712–21, s. 65–67 och s. 223–225.

5 Analys

Vid bedömning av den enskildes skuld beaktar rätten olika roller vid gärningstillfället. Majoriteten av kvinnorna i såväl rättsfallsanalysen samt forskningen beskrevs som passiva medan männen som aktiva aktörer. Den roll man tillskrivs medför en viss förväntan. Om maskulinitet gäller som huvudregel för brott, ställer det krav på att kvinnliga förövare måste leva upp till maskulina egenskaper för att betraktas på samma sätt som män?

Några av de tilltalade i rättsfallsanalysen åberopade medverkan genom hot och anförde att straffansvar för deras handling inte skulle utdömas. Medverkan genom hot eller en situation där gärningskvinnan porträtteras som offer är vanligt förekommande enligt Brå och Polismyndigheten. I samband med forskningen kring genusvetenskap och maskulina egenskaper för brott, är det inte orimligt att det är en försvarstaktik att åberopa den omständigheten. I vissa avgöranden har det lämnats utan avseende för såväl kvinnor som män. Frågan kvarstår dock hur det påverkar rätten undermedvetet. Risken är att man värderar bevisningen och omständigheterna i övrigt annorlunda, om utgångspunkten är att handlingen inte varit kvinnans egen vilja.

När en utredning inte är tillräcklig ska åtalet ogillas. Däremot när det förekommer omständigheter eller invändningar som talar för ett frikännande, är det viktigt att det sker på godtagbara och rimliga grunder. Alternativa tillvägagångssätt som presenteras och medför att bevisningen inte är ställt bortom rimligt tvivel, måste också leva upp till dessa kriterier. Enligt min mening saknas detta resonemang i domen mot "Guzzarnas gård". I domskälen anfördes att utredningen inte styrkte åtalet, fastän det klarlagts flertal fingeravtryck från båda och att ingen annan än de tilltalade haft tillgång till bostaden. Vad tingsrätten anförde som en godtagbar alternativ teori var återanvändning av de plastpåsar som vapnen och sprängmedel förvarats i, vilket resulterat i att de tilltalades fingeravtryck påträffats. Frågan är i stället om det borde betraktats som en efterhandskonstruktion eller en tillfällighet utan styrka? Min tolkning är att det fanns tillräcklig bevisning för en fällande dom. Det lämnar frågan, varför var rätten av en annan bedömning?

I experimentet från Stockholms universitet framkom det att män döms hårdare än kvinnor. Såväl åklagare, advokater och domare gick i samma fälla. Polismyndigheten erkände en liknande problematik, det finns ett överseende för kvinnor och flickor. Det är inte tillräckligt att vara tillfredsställd med att få män dömda. Även om män i kriminella nätverk är majoritet, måste kvinnorna betraktas och dömas på samma premisser.

Även om världen moderniserats och att de könsroller som tidigare haft stor inverkan på samhällets struktur inte dominerar, lever en del föråldrade tankesätt och normer kvar. Slutsatsen är inte att det sker medvetet, utan snarare att perspektivet på kön, maskulinitet och femininitet fortfarande präglar människans förhållningssätt. Det finns fortfarande en tro på kvinnan som det svagare könet och med anledning av det ursäktas kvinnor i större mån. De betraktas som ett offer, varit på fel plats vid fel tidfälle, blivit förblindad av kärlek eller varit galna. Kvinnor symboliseras av egenskaper som god och moralisk. Min tolkning är att dessa roller eller egenskaper föder en omedveten sympati för kvinnor.

Det torde vara så att det inte är ett medvetet beslut, utan snarare ett omedvetet misstag. Konsekvenserna av att låta sig förblindas av existerande normer kring genus och kön, kommer medföra att organiserade brottsligheten växer sig allt starkare. Om man missar att lagföra flickor och kvinnor för att de inte betraktas som kapabla gärningsmän eller aktiva aktörer kommer arbetet mot gängkriminaliteten försvagas. De kommer förbli ett redskap för den organiserade brottsligheten att fortsätta bedriva sin verksamhet. Kvinnorna kallas för ”gröna gummor” och med anledning av att deras ordnade tillvaro är det svårt att kartlägga dem, vilket i sin tur leder till att deras brottslighet går under radarn. Det är viktigt att kvinnornas roll i kriminella nätverk tas på allvar och att lika fall behandlas lika.

Det är inte svart eller vitt – antingen män som begår grova brott eller att tjejer tvingas in i brottslighet. Brottsligheten har revolutionerats till något mycket mer komplicerat än så. Det finns flickvänner, mödrar, nära släktingar, gamla vänner och främmande personer som engagerar sig i nätverken. Om

utgångspunkten är att man som kvinna antingen tvingas medverka genom hot eller att man inte förstått bättre, riskerar de kriminella nätverken att gagnas genom att använda sig av flickor och kvinnor i verksamheten. Antingen straffas de i viss mån inte lika hårt som män eller så upptäcks dem inte. Samhället har förändrats, och kvinnan som representant för moral eller maskulinitet som huvudregel för brott, är enligt min mening klart mer komplicerat än så.

För att besvara uppsatsens frågeställning är det min uppfattning att det finns förväntade föreställningar på kvinnliga förövare och att rättsväsendet inte är isolerat från tankar om genus och kön som präglar samhället. Föräldrade synsätt ska inte prägla perspektivet på vem som begår brott. Det finns möjligen en tendens att acceptera vissa omständigheter och invändningar i större utsträckning om man är kvinna än man, vilken i sin tur påverkar påföljden. Skuldfrågan ska inte utmyнна i föreställningar om kapacitet utifrån kön. Enligt min mening finns en outtalad premis att ribban i vissa fall är lägre för kvinnor. Det är inte godtagbart att förvänta sig mindre av kvinnor eller att betrakta dem som mindre kapabla. Avslutningsvis kan det konstateras att den rosa lagboken existerar och är ett verkligt problem. Skillnaden på förväntningar mellan kvinnor och män leder till att kvinnor underskattas, vilket medför att man missar att lagföra kriminella personer.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken m.m. (Straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott.*

SOU 2014:18 *Straffskalorna för allvarliga våldsbrott.*

Litteratur

Asp, Petter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, Andra upplagan, Iustus Förlag, Stockholm, 2013.

Borgeke, Martin och Forsgren, Mikael, *Att bestämma påföljd för brott*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2021.

Hydén, Håkan, ”Rättssociologi: om att undersöka relationen mellan rätt och samhälle”, i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, Sjätte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2020.

Lander, Ingrid, Pettersson, Tove och Tiby, Eva (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: Genusperspektiv inom svensk kriminologi*, Studentlitteratur, Lund, 2003.

Myndighetspublikationer

Brottsförebyggande rådet, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007 – kapitel: Kvinnors brottslighet*, rapport 2008:23.

Brottsförebyggande rådet, *Enhetligt dömande i tingsrätter – en statistisk analys av andelen fängelsedomar*, 2017.

Brottsförebyggande rådet, *Statistikrapport personer lagförda för brott 2021, 2022*.

Brottsförebyggande rådet, *Statistikrapport misstänkta personer 2021, 2022*.

Nationella operativa avdelningen, *Kvinnor, en förbisedd resurs i arbetat mot vapen och dödsskjutningar?*, NOA A171.249/2015, Stockholm, 2016.

Polismyndigheten, *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm*, A4491.036/2019, Stockholm, 2019.

Tidsskrift

Ahola, S. Angela, Christianson, Sven Å, & Hellström, Åke, *Justice Needs a Blindfold: Effects of Gender and Attractiveness on Prison Sentences and Attributions of Personal Characteristics in a Judicial Process*, Psykologiska institutionen, ISSN 1321.8719, Vol. 16, nr 1, s. 90-100, Stockholm, 2009.

Pettersson, Tove, *Maskulinitet i förändring*, Socialmedicinsk Tidskrift, ISSN 0037-833X, Vol. 97, nr 2, s. 266–275, Stockholm, 2020.

Övrigt

Botsjö, Markus, ”Polisen startar kartläggning av kvinnorna i gängen”, Göteborgs-Posten, 2021-07-14, <https://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/polisen-startar-kartl%C3%A4ggning-av-kvinnorna-i-g%C3%A4ngen-1.51230955>, hämtad 2022-11-14.

Faraj, Karwan, TV4 Play – Gängkrigen och kvinnorna (Dokumentärserie), Stockholm, 2022, <http://tv4play.se>.

Hjertén, Linda, Westin, Adam, Nilsson, Christoffer, “Kvinnorna jobbar för gängen – bakom en laglydig fasad, Aftonbladet, 2022-12-06, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/krim/a/BWMGd9/kvinnorna-jobbar-for-natverken-bakom-en-laglydig-fasad>, hämtad 2022-12-22.

Rättsfallsförteckning

Tingsrätt

Attunda tingsrätt B 1059–22.

Helsingborgs tingsrätt B 6008–16.

Solna tingsrätt B 3041–21.

Stockholms tingsrätt B 12600–22.

Södertörns tingsrätt B 3712–21.

Södertörns tingsrätts deldom B 11907–20.

Hovrätt

Svea hovrätt B 12915–21.

Svea hovrätt B 9407–21.

HD

NJA 2010 s. 592.

NJA 2015 s. 702.